

1 ביולי 2013

לכבוד
חברי ועדת הפנים והגנת הסביבה

לכבוד
ח"כ הכנסת מירי רגב
יו"ר ועדת הפנים והגנת הסביבה

הכנסת

במייל

שלום רב,

הנדון: אלימות המשטרה והתנהלותה בהפגנות - דיון בוועדה ביום שלישי 2.7.2013 בשעה 12:30
הצעה לסדר היום של חברי הכנסת תמר זנדברג, סתיו שפיר, דב חנין, טלב אבו עראר, אורית סטרק

1. אנו מברכים את הוועדה על קיומו של דיון חשוב זה. האגודה לזכויות האזרח מטפלת מזה שנים ארוכות בנושא זכות המחאה וההפגנה, ומנהלת דיאלוג קבוע עם המשטרה סביב נושאים אלו, במטרה להטמיע בקרב השוטרים את ההנחיות הקיימות בדבר התמודדות עם הפגנות ואירועי מחאה, ובדרישות חוזרות ונשנות לפתיחה בבירורים ובחקירות בנוגע להתנהגות אלימה ובלתי חוקית, לכאורה, של שוטרים באירועי מחאה. האגודה גם היתה מעורבת **בקידום נהלים** המגבילים את השימוש בשוטרים רעולי פנים ושוטרים ללא תג מזהה.
2. חופש הביטוי הוא נשמת אפה של הדמוקרטיה, וזכות ההפגנה היא חלק בלתי נפרד ממנו. ההפגנה מהווה מכשיר מרכזי להבעת דעות ולהעלאת סוגיות חברתיות על סדר היום הציבורי. בשל כך קבע בית המשפט העליון בשורה ארוכה של פסקי דין כי זכות ההפגנה היא "מזכויות היסוד של האדם בישראל. היא מוכרת, בצד חופש הביטוי או מכוחו, כשייכת לאותן חירויות המעצבות את אופיו של המשטר בישראל כמשטר דמוקרטי".¹
3. בית המשפט אף חזר והדגיש כי עיקר חשיבותה של זכות ההפגנה הוא בהגנה על דעות ועל אמירות מקוממות, קיצוניות וחריגות: "חופש הביטוי וחופש ההפגנה אינן משמעותם אך החופש לבטא דברים הערבים לאוזן. חופש התהלכה אינו רק החופש של ילדים וזרי פרחים בידיהם לצעוד ברחובה של עיר, אלא גם חופש הצעידה של אנשים, אשר דעותיהם אינן מקובלות, ועצם צעידתם מרגיזה ומעוררת כעס אלה כאלה זכאים לצעוד, וזכותם זו אינה קשורה במידת החיבה או הכעס שהם מעוררים".² יודגש, כי החובה להגן על זכות ההפגנה, ובכלל זה להקצות את המשאבים ואת האמצעים לצורך אבטחת המפגינים, חלה הן בהפגנות הטעונות רישיון והן בהפגנות שאינן טעונות רישיון.
4. למרות אמירות ראויות של בכירים במשטרה בנוגע לתפקידה החשוב בשמירה על חופש המחאה ובהבטחת מימושו, עדיין רב המרחק בין הצהרות אלו לבין המציאות בשטח.
5. אין חולק כי על המשטרה לפעול לשמירה על הסדר הציבורי ולמניעת התפרעויות, וכי לעיתים עליה להתמודד עם אוירה טעונה ומורכבת בעת אירועי מחאה. לידיעתנו, בידי המשטרה הידע והניסיון למלא את תפקידה ולהתמודד עם אירועי מחאה והפרות סדר שמתפתחות במהלכם גם ללא השימוש באמצעים פוגעניים ומסוכנים. שנית, הפעלת הכוח כלפי מפגינים, אף במצבים של הפרות סדר, חייב להיות סביר ומידתי ומוגבל להשגת המטרה בגינה הופעל (סעיף 1.ד.3 לנוהל

¹ בג"ץ 153/83 אלן לוי נ' מפקד המחוז הדרומי, פ"ד לח(2) 393, 398

² בג"ץ לוי בעמ' 411, הפניות בסוגריים הושמטו. וראו גם: בג"ץ משי זהב, פסקה 9 לפסה"ד וההפניות שם.

המשטרה מס' 90.221.012 "הטיפול המשטרתי בהפרות סדר בהפגנות). הוראות מפורשות אלה אינן מתיישבות עם עדויות המפגינים על אלימות בלתי מידתית שהופנתה לעבר אחדים מהם, בנסיבות שלא הצדיקו זאת.

6. תפקידה של משטרת ישראל הוא להגן על חירות ההפגנה ולאפשר למעוניינים בכך לממש, ולא להיפך. אנו רואים בחומרה רבה את הקלות הבלתי נסבלת שבה נעשה שימוש בלתי חוקי בסמכויות שלטוניות, המוענקות למשטרה, שימוש אשר משמעו פגיעה אנושה בחופש הביטוי וההפגנה שהמשטרה אמונה על שמירתו.

7. לאגודה מגיעות פניות מתושבים המדווחים על הפגנות ומחאות ציבוריות בהן הפעילו שוטרים כוח רב ולא מידתי. רק בשנה האחרונה פנתה האגודה למשטרה בנוגע למספר אירועים בהם שוטרים נהגו באלימות כלפי מפגינים, איימו לעצור אותם בלי כל סמכות, אזקו פעילים שלא על פי הוראות החוק, במקרים מסוימים, אף נורתה אש חיה, רימוני הלם וכדורים אל עבר אוכלוסייה בלתי חמושה, ונמשך השימוש בשוטרים רעולי פנים או נעדרי תג זהוי.

מובאים להלן בקצרה פרטי אירועים מהשנה האחרונה, בהם סייעה האגודה לפונים אליה בהתנהלות מול גופי המשטרה - בבקשה לפתוח בחקירה ולמצות את הדין עם השוטרים האחראים:

- התנהלות בלתי חוקית של משטרת ישראל כלפי מפגינים לפני ובמהלך הפגנה בירושלים נגד הקיצוץ בתקציב. במוצאי שבת, 8 ביוני 2013, נאספו כ-500 מפגינים בגן הסוס בירושלים והחלו לצעוד לכיוון מעונו הרשמי של ראש הממשלה. עוד בימים שקדמו להפגנה, יצרו קשר טלפוני קציני מודיעין של משטרת מחוז ירושלים עם פעילי מחאה והזמינו אותם להגיע לפגישה במשרדי המחוז, על מנת למסור פרטים על ההפגנה המתוכננת. בנוסף לשיחות לפעילים טרם ההפגנה, הרי שמן העדויות שהגיעו לידינו, עולה תמונה קשה של אלימות שהופעלה כלפי מפגינים בהפגנה עצמה. כאשר ניסו המפגינים לעקוף את המחסומים שהציבה המשטרה ולהתקדם לכיוון מעון ראש הממשלה, החלה המשטרה לעצור מפגינים. המעצרים התבצעו תוך פיזור גז מדמיע, שימוש בסוסים לצורך פיזור המפגינים והפעלת כוח רב מצד השוטרים. **לינק למכתב המלא**

- פיזור הפגנות שלא כחוק ושימוש באמצעים פסולים בעת פיזור הפגנות בירושלים המזרחית - בנובמבר 2012, שוב סביב מחאות הקשורות למבצע "עמוד ענן" פיזרה המשטרה מספר התאגדויות בירושלים המזרחית בטענה כי הן בלתי חוקיות. כמו כן, הפעילה המשטרה במקרים מסוימים כוח רב ובלתי מידתי. האגודה נאלצה לפנות אל המשטרה על מנת להזכיר כי לא כל הפגנה או התקהלות המתרחשת בירושלים היא התקהלות בלתי חוקית. פיזור משמרת מחאה או הפגנה העומדת בדרישות החוק הוא בגדר חריגה מסמכות המשטרה ומהווה הפרה בוטה של זכות היסוד לחופש המחאה והביטוי. השימוש בירי גז מדמיע וכדורי גומי, הפך באותה התקופה לברירת המחדל לטיפול המשטרה בהתקהלויות והפגנות בירושלים המזרחית. **לינק למכתב המלא**

- התנהלות בלתי תקינה של שוטרי מחוז משטרת ירושלים במהלך הפגנות נגד מבצע "עמוד ענן" - ב-15 בנובמבר 2012 התקיימה הפגנת חירום ספונטנית בכיכר פאריז בירושלים על רקע פתיחת מבצע "עמוד ענן" יום קודם לכן. בהפגנה השתתפו כ-150 איש. בתחילת ההפגנה נאספו המפגינים בכיכר פאריז. כעבור שעה החליטו המפגינים לצאת בתהלוכה. ההפגנה נערכה בצורה שקטה. לא נרשמה כל הפרת סדר או הפרעה לתנועה. נהפוך הוא, המפגינים ציינו להוראות השוטרים, גם כאשר התבקשו לסיים את התהלוכה ולחזור לכיוון כיכר פאריז. דווקא עם סיום ההפגנה, השוטרים - שליוו את המפגינים מתחילת ההפגנה ועד תומה - הודיעו כי יש לפזר את ההפגנה בעודה התקהלות בלתי חוקית. הכוח המשטרתי לא חיכה פרק זמן סביר על מנת לתת למפגינים לעזוב את המקום כנדרש, אלא החל בפיזור ההפגנה תוך שימוש בכוח בלתי סביר וביצוע מעצרים, חלקם אלימים. **לינק למכתב המלא**

- ירי אש חיה ואלימות משטרית קשה כלפי אזרחים בביר הדאג' - אירוע מיום 11 אוקטובר 2012 - פקחי משרד הפנים בליווי משטרתי הגיעו ליישוב להדביק צוי הריסה. בין התושבים שהתגודדו ליד מסגד ובין השוטרים פרצו עימותים. המשטרה הגיבה בירי אש חיה, כדורי

גומי, רימוני גז ורימוני הלם, וזאת ללא כל התראה מוקדמת, וללא ניסיון להידבר עם התושבים. בנוסף, שוטרים רבים פעלו כשהם רעולי פנים וללא תגי זהוי. **לינק למכתב המלא**

• **עוד בטרם הסתיימה חקירת האירוע הראשון, ב-12 בנובמבר 2012** הגיעה שוב המשטרה בעת שהתלוותה לפקחי משרד הפנים אל ביר הדאג' ובמהלך למעלה מחמש שעות ששהתה בכפר עשתה שימוש בגז מדמיע כלפי אזרחים בשטח הישוב ובכלל זה לתוך שטח בית ספר יסודי (כ-30 ילדים פונו לקבלת סיוע רפואי בביה"ח סורוקה), תוך נקיטת אלימות קשה לרבות כלפי קטינים, וירי כדורי הלם וכדורי גומי, כולל מטווח קצר, פריצה לבתים והשחתת מכוניות ורכוש. **לינק למכתב המלא**

• **אלימות שוטרים בהפגנות המחאה החברתית בת"א חודשים מאי יוני 2012** - ביום 12 במאי 2012 התקיימה הפגנה בכיכר רבין בתל אביב, כחלק מהמחאה החברתית, ובמקביל להפגנות שנערכו במוקדים נוספים בארץ. חלק מהשוטרים שנכחו בהפגנה, חלקם שוטרים סמויים, הפעילו אלימות בלתי מוצדקת כלפי מפגינים והתנהלו באופן החורג מסמכותם. מתלונות שהגיעו לאגודה לזכויות האזרח, מפרסומים בתקשורת ומתיעודים שאנשים העלו לרשת האינטרנט עולה, ששוטרים נהגו באלימות כלפי מפגינים, לעיתים ללא סיבה, איימו לעצור אותם בלי כל סמכות ואזקו פעילים שלא על פי הוראות החוק. למחלקה לחקירות שוטרים (מח"ש) הוגשו מספר תלונות. **לינק למכתב המלא**

8. **הדוגמאות שהובאו לעיל אינן ממצות, כמובן, אלו הם רק המקרים בהם פנו המפגינים אל האגודה לזכויות האזרח בבקשה שיסייעו להם בפנייה למשטרה.** מפרסומים באמצעי התקשורת ניתן ללמוד על אירועים רבים נוספים מהם עולה תמונה מדאיגה, לפיה אלימות המשטרה כלפי מפגינים והפרה של זכותם למחות ולהפגין הן דבר שבשגרה.

9. מעבר לפגיעה בגוף ובכבוד הנגרמת מכל שימוש באלימות נגד אזרח, הרי שכאשר מדובר באלימות המופעלת כלפי מפגינים, נוצרת בפגיעה נוספת קשה בחופש הביטוי, שכן הם עצמם, ואזרחים נוספים מן השורה נרתעים מלמש את זכותם להפגין אם הם חוששים מהיתקלות אלימה עם שוטרים.

10. יצוין, כי ברוב רובם של המקרים בהם טפלנו, ציינו המפגינים כי אינם מעוניינים להגיש תלונה למח"ש, ואף אינם מוכנים ששם ייחשף, בין היתר בשל חוסר אמון במידת האפקטיביות של הגשת תלונות כאלה למח"ש, ומאידך החשש פן השוטרים עליהם יתלוננו יתנכלו ויתעמרו בהם בהמשך. נוצר מצב איפוא, כי בשל חוסר האמון במח"ש, קיימת אווירה שבה שוטרים יכולים לנהוג באלימות כלפי אזרחים מבלי לחשוש כי יצטרכו לתת דין וחשבון על מעשיהם.

11. **אנו מבקשים מהוועדה להורות לדרג הפיקודי הבכיר של המשטרה להנחות באופן מיידי את כל שוטריה להימנע ככל האפשר משימוש באלימות כלפי מפגינים במהלך הפגנות ואירועי הפרות סדר, ולמצות את הדין עם שוטרים שפועלים בניגוד לחוק.** העיקרון המנחה הוא, כי השימוש בסמכויות המשטרה לא יעלה על המידה הנדרשת באופן סביר להשגת המטרה של שמירה על הסדר הציבורי ושלום הציבור. השימוש בסמכויות ייעשה באופן מדורג, בהתאמה לחומרת הפגיעה בסדר הציבורי ובשלום הציבור, תוך מזעור הפגיעה בזכות היסוד לחופש הביטוי וההפגנה ככל הניתן.

בכבוד רב,

עלון קולן
מקדמת מדיניות וחקיקה

שרונה אליהו-חי, עו"ד
המחלקה לזכויות אזרחיות